

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ (1991-2021)

Павленко Тетяна Степанівна

науковий співробітник
Державна науково-педагогічна бібліотека України
ім. В. О. Сухомлинського

Динамічні зміни, що відбулися сьогодні в сучасному українському суспільстві потребують системного реформування національної системи освіти, зростає значення освіти.

Під впливом змін у сучасному суспільстві досить актуальною темою стає розвиток професійно-технічної освіти.

Професійно-технічна освіта, як складова системи освіти України є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності (частина перша статті 3 в редакції Закону № 1158-IV від 11.09.2003).

У процесі освітніх трансформацій основним завданням системи професійно-технічної освіти є підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, здатних оперативно реагувати на швидкозмінні умови праці, зростаючі обсяги науково-технічних знань, глобалізацію та інформатизацію усіх сфер суспільного життя.

Сьогодні у вітчизняному науковому просторі спектр проблематики досліджень з теорії і методики професійної освіти актуалізовано та набуває розвитку. Проблема професійної освіти є предметом багатьох дисертаційних робіт, що чітко прослідковуються під час бібліометричного аналізу дисертаційних праць. У полі зору дослідників перебуває значна кількість знань із галузі освіта, які потребують ґрунтовного, систематичного аналізу. З метою більш глибокого ознайомлення з цією проблемою в Україні проведено бібліометричний аналіз дисертаційних досліджень – захищених дисертацій з наукової спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (з 2016 р. – це спеціальності 011 Науки про освіту, 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)), захищених за роки незалежності України (1991–2021).

Пошук робіт здійснювався у зведеній базі даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, базі даних національного депозитарію академічних текстів, довідково-бібліографічному апараті бібліотеки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих ім. І. Зязюна НАПН України. Зібрані матеріали лягли в основу науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Дисертації з питань освіти (1991–2021)» Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Аналіз матеріалів дозволив виявити загалом 697 документів, що репрезентують дисертаційні дослідження з теорії і методики професійної освіти. З них дисертації на здобуття наукового ступеня кандидат наук – 571 (81,8 %)¹, наукового ступеня доктора наук – 126 (18 %). У 2005–2007 рр. кількість дисертацій з тематики теорія і методика професійної освіти суттєво зросла в порівнянні з минулими роками (2005 р. захищено 77 дисертацій (12,8 %), 2006 – 65 (9,3 %), 2007 – 76 (10,9 %)).

Тематику дисертаційних досліджень розкрито на основі аналізу таких аспектів, як: підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності, управління освітнім процесом у закладах освіти, післядипломна освіта, професійно-педагогічна підготовка фахівців за кордоном, методика навчання та виховання дітей, формування професійної спрямованості учнівської молоді.

Найбільша кількість дисертаційних досліджень – 416 (59,6 %) стосується підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності, 138 (19,7 %) – методики навчання та виховання учнів, 55 (7,8 %) – формування професійної спрямованості учнів, 47 (6,7 %) – професійно-педагогічної підготовки фахівців за кордоном, 18 (2,5 %) – управління освітнім процесом у закладах освіти і найменше досліджень 23 (2,3 %) з питань післядипломної освіти.

Сучасна початкова школа, на думку О. Я. Савченко, чекає на професіоналів високого класу, підготовка майбутнього учителя потребує посилення культуротворчих складових у моделі педагога, зокрема діяльнісних і особистісно-характерологічних. За цих умов засвоєння психологічних, педагогічних і предметних знань стає передусім засобом збагачення і розвитку особистості педагога, який має бути «людиною культури», що визначає самоцінність кожної дитини [4]. Цій проблематиці присвячено 117 дисертаційних досліджень.

Управлінські інновації у закладах освіти привертають увагу науковців. Так, в останні десятиліття з'явилися дослідження, що висвітлюють проблеми управління освітнім процесом, особливості процесу реалізації управлінських інновацій, їх значення для ефективного розвитку закладів освіти. Із 697 дисертацій виокремлено 18 дисертацій з цієї теми.

Професійно-педагогічній підготовці фахівців за кордоном (США, Польщі, Франції, Великобританії, КНР та ін.) присвячено 47 (6,7 %) дисертаційних досліджень. Слід відзначити, що вивчення досвіду професійної підготовки педагогів у розвинених зарубіжних країнах відкриває нові можливості для удосконалення педагогічної освіти в Україні в умовах її адаптації до вимог загальноєвропейського освітнього простору.

З огляду на результати бібліометричного аналізу захисту дисертаційних досліджень з питань професійної освіти (за спеціалізаціями) можемо констатувати, що кількість захищених у 1991–2021 рр. дисертаційних досліджень з означеної проблематики має стійку тенденцію до зростання.

Список літератури:

1. Дисертації з питань освіти (1991–2021) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / [упоряд.: Пономаренко Л. О., Зоріна Н. Є., Коваленко С. Г., Кропочева Н. М., Павленко Т. С. ; наук. ред. Пономаренко Л. О. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Твори, 2022. 1099 с. URL: <https://tinyurl.com/32bhxus2> (дата звернення: 10.10.2022).
2. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України (чинний у редакції від 20.05 2020 № 1158-IV). URL: <https://tinyurl.com/3zew3x3t> (дата звернення: 15.10.2022).
3. Кропочева Н. Хронологічно-тематичний аналіз динаміки захисту дисертацій з проблеми обдарованості дітей в галузі дошкільної, середньої та вищої освіти. *Обдаровані діти – скарб нації!* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. онлайн-конференції (м. Київ, Україна, 18–22 серп. 2021 року). Київ, 2021. С. 292–297. URL: <https://tinyurl.com/3vze7jfu> (дата звернення: 10.10.2022).
4. Савченко О. Я. Система неперервної освіти : здобутки, пошуки, проблеми. Чернівці : Митець, 1996. 152 с.